

DOI: 10.30520/tjsosci.1058686

**HİKMET TEMEL AKARSU’NUN “ALELÂDELİK ÇAĞI” ROMANINDA
MİMARLIK, KENT VE MİMARLIK ETİĞİ**

*ARCHITECTURE, CITY AND ARCHITECTURAL ETHICS IN HIKMET TEMEL AKARSU’S
NOVEL “THE AGE OF ORDINARINESS”*

Müjgan ÖZTÜRK¹

Nevnihal ERDOĞAN²

ÖZET

Hikmet Temel Akarsu’nun Kayıp Kuşak adlı dört ciltlik roman serisinin ilk kitabı olan Alelâdelik Çağı, neo-liberalizm çağında bireyin yabancılaşması, bencilleşmesi, değerlerini yitirmesi, çaresizliği ve gayesizliği gibi insanlık durumlarına, mimarlık, kent, çarpık yapılaşma, rant ekonomisi ve mimarlık etiği üzerinden bakmaktadır. Yazar Türkiye’de 1968-1990 yılları arasında bireyin bireyle ve toplumla çatışmasını, sistemin çürümesini ve kentlerin ağırlı gelişim süreçleri içerisindeki dönüşümünü mimar kimliği ile yazılarına aktarmıştır. Siyasi hareketlenmedeki değişimler, toplumsal kutuplaşmalar ve ötekileştirmenin getirdiği etkileri hayatın içerisinde kesitler sunarak anlatmış, mimarlık etiğine dair gerçekçi ve eleştirel bir roman ortaya koymuştur. Günümüzde insanlara verilen değer ölçütlerinin sadece çıkara bağlı olmasının getirdiği sakıncaları, para ve kültür ilişkisinin yarattığı çarpık karakterlerin insanlığı nerelere götürdüğünü ve bu anlayışın önlenemez bir şekilde, çığ gibi büyümesinin yıkıcı sonuçlarını anlatmış ve bu sürecin yansımalarından başarılı bir drama örneği vermiştir. Bu yönüyle “Alelâdelik Çağı” mimarlık etiğine dair özgün bir romanı olarak incelemeye değerdir.

Anahtar Kelimeler: Hikmet Temel Akarsu, Kayıp Kuşak, Alelâdelik Çağı, Edebiyatta Mimarlık, Etik, Gecekondu, Zeytinburnu, İmar Affi.

¹ Mimar, mimarmujganozturk@gmail.com ORCID:0000-0001-5464-888X

² Prof. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kocaeli, nevrakya@gmail.com
ORCID:0000-0003-2259-3962

ABSTRACT

The first book in Hikmet Temel Akarsu's four-volume novel series *The Lost Generation*, *The Age of Ordinariness* deals with human situations such as alienation, selfishness, loss of values, helplessness and purposelessness of the individual in the age of neo-liberalism through architecture, urbanism, distorted construction, rent economy and architectural ethics. The author conveys the conflict of the individual and society, the decay of the system and the transformation of cities in the painful development process in Turkey between the years 1968-1990, through the eyes of an architect. He explains the changes in political mobilization, social polarization and the effects of alienation by presenting slices of life, and produces a realistic and critical novel on architectural ethics. He explains the drawbacks of today's criteria of the value given to people being dependent only on self-interests, where the distorted characters created by the relationship between money and culture lead humanity, and the devastating consequences of the unavoidable growth of this understanding, and gives an example of a successful drama from the reflections of this process. In this respect, "The Age of the Ordinary" is worth examining as an original novel on architectural ethics.

Keywords: Hikmet Temel Akarsu, *Lost Generation*, *Age of Ordinariness*, Architecture in Literature, Ethics, Slum, Zeytinburnu, Zoning Amnesty.

1. Kayıp Kuşak ve Alelâdelik Çağı

Hikmet Temel Akarsu'nun "Kayıp Kuşak" üst başlığı adı altında topladığı serinin ilk kitabı olan *Alelâdelik Çağı*'nı 1989 yılında yazmıştır. *Alelâdelik Çağı*, *Çaresiz Zamanlar* (1992)-*Yeniklerin Aşkı* (1991)-*Sevgili Superi* (1990) adlı romanlarla birlikte yazarın dört ciltlik serisi olan "Kayıp Kuşak"ı oluşturmaktadır. Söz konusu romanlar birbirinin devamı olmasalar da belli bir bütünsellik içinde bir dönemin kayıp yıllarını farklı cephelerden, farklı sosyal katmanlardan ele alarak anlatmaktadır. Serinin ilk kitabı olan *Alelâdelik Çağı*, neo-liberalizm çağında bireyin yabancılaşması, bencilleşmesi, değerlerini yitirmesi, çaresizliği ve gayesizliği gibi insanlık durumlarına, mimarlık, kent, çarpık yapılaşma, rant ekonomisi ve mimarlık etiği üzerinden bakmaktadır (Akarsu, 2000).

Yazar Türkiye'de 1968-1990 yılları arasında bireyin bireyle ve toplumla çatışmasını, sistemin çürümesini ve kentlerin ağırlı gelişim süreçleri içerisindeki dönüşümünü mimar kimliği ile yazılarına aktarmıştır. Siyasi hareketlenmedeki değişimler, toplumsal kutuplaşmalar ve ötekileştirmenin getirdiği etkileri hayatın içerisinde kesitler sunarak anlatmıştır. Türkiye'nin mevcut siyasi ve toplumsal hayatı içerisinde kadının konumuna dair yorumları, çürümekte olan sosyal ilişkilerle arasındaki bir "kontrast" olarak sunmuştur. Hepsinden önemlisi mimarlık etiğine dair gerçekçi, etkileyici ve eleştirel bir roman ortaya koymuştur.

Romanın incelemesini yapmadan önce konularını ve karakterler seçimlerindeki tutumunu anlamak için yazarın kendisinden bahsetmek gerekmektedir. Hikmet Temel Akarsu İTÜ Mimarlık Fakültesini 1982 yılında tamamlamıştır. Mesleğinin düşünsel tarafında yer almayı tercih eden yazar edebiyatın birçok alanından eserler üretmiştir. Roman, öykü, hiciv ve oyun yazarı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hiciv, öykü, oyun ve roman formunda kaleme aldığı eserlerle toplumsal bir eleştiri geliştirmiştir. Hikmet Temel Akarsu'nun eserlerinde verili ve olumsuz dünya düzeni karşısında, olumlu tiplerle mücadele halinde olan karakterler, çoğunlukla varoluşsal krizler yaşamaktadırlar. Yazar, sert, muhalif, sorgulayıcı ve akıcı dili

dolayısıyla yeraltı edebiyatının üslubuna yakın dursa da bu tarz tam olarak onu betimlememektedir. Hikmet Temel Akarsu kahramanlarına sıklıkla felsefî bunalımlar ve bunalım sonucu gelen “*izolasyon*” duygusunu yaşatmaktadır. Yabancılaşan kahraman, kendisi adına olumsuz sonuçları deneyebileceği gibi toplumsal çatışma dolayısıyla, kişisel adalet ve ahlaka uygunluk adına suç da işleyebilmektedir.

Hikmet Temel Akarsu, kara edebiyatın ve varoluşsal edebiyatın alanına dâhil edilebilecek olan metinlerinde, ülkenin yakın siyasî tarihine yönelen bir dikkatle bakmış, sosyal psikolojiyi yansıtan eserler vermiştir. Bu eserlerde gündeme dair yorum yapmak, sorun göstermek veya çözüm önerisi sunmaktan öte gelinecek noktaya işaret etmesi, eserleri aynı zamanda fütürist kurgulara da yaklaştırır. Mesleğinin mimarlık olmasının etkisiyle, eserlerinde insanın belleği ve bedeni ile mekân üzerindeki etki ve çatışmasını, nihilist felsefeye yaklaşan sınırlar içerisinde kurgulamayı başaran yazar, özellikle doğa ve imar konularındaki anlatımları ile eko eleştirel metinler de üretmiştir.¹

2. Kitabın Konusu

Alelâdelik Çağı kitabı, ana karakterlerden biri olan taşralı Liman’ın -kendi tanımıyla- alelâde yaşamını anlatmasıyla başlamaktadır. Liman, lisans eğitimini inşaat mühendisi olarak tamamlamış, okulu bitirir bitirmez bir işin ucundan tutmasının gerektiği baskısıyla beraber arkadaşlarıyla Zeytinburnu’nda bir büro kurmuştur. Kurulan Yeminli Özel Teknik Büro (YÖTB), oy kapma sevdası içerisinde olan hükümetin bir sonraki seçimde oy deposu olarak gördüğü gecekonduların kalbini fethetmek amacıyla çıkardığı kanun ile gecekonduların sahiplerinin devlet arazilerine yaptıkları evlere tapu almalarını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Liman, Bedri ve mühendis olmayan Sabri, çok büyük paralar kazanmak ve döneminin lisans eğitimini tamamlamış birçok mühendis meslektaşları gibi “ücretli çalışan” olmamak hayali ile yeminli büroyu kurmuştur. Liman’ın sakin, sessiz, olay çıkartmayan biri olması ve çürümüş düzen içerisinde rüşvet vb. diğer tüm çirkin olaylara tahammül etmesinin nedeni burada çok parayı bulduktan sonra bir daha asla Zeytinburnu gibi itici varoşların yanından bile geçmeyeceği bir hayatı istemektir. Bir inşaat firmasına girmesine girebilirdi ama maaşlı çalışan olmak istememekteydi. O, ücretli olamazdı. Ülkenin ekonomik buhranı içerisinde az para kazanarak istediği yaşamı süremeyeceğini biliyordu. “Yap-sat” yapacak parasının olmaması, yurtdışına çıkarak mühendisliğini orada icra etmek istemesi halinde tekrar döndüğünde kendini tamamen yabancı olduğu bir çevre içinde bulacak olması ve bir an önce, hızla paraya kavuşma arzusu onu tüm bunlara katlanmaya razı ediyordu. Bu yeminli büro ile yüzlerce projersiz, ruhsatsız, kaçak yapının; hazine arazileri, ortak tapular ya da başkalarının tapuları üzerine rastgele yapılmış, umursanmadan konumlanmış gecekonduların, kümeden biraz daha gelişmiş olan insan barınaklarının ölçümlerini yaparak mevcut durumlarını çıkaracak, normal bir binaymış gibi onlara ruhsat ve tapu vereceklerdi. Bu, Liman’ın kurtuluşunun geçtiği yolu.

Ortaklardan biri olan Bedri karakteri üzerinden o günkü Türkiye’nin iş hayatının gerçek yüzünü görmemiz mümkün olmaktadır. Bedri, Liman gibi lisans eğitimini tamamlamış, çok para kazanma yolunda yapacağı her türlü şeyin mübah olduğunu düşünerek yol almaktadır. Bedri, önceden de yaşadığı ve bildiği bir semt olan Zeytinburnu’na, Liman kadar yabancı değildir. Bedri’ye göre büro işinin sürdürülebilmesi için belediyecilerin, müteahhitlerin, partililerin bulunduğu mekânlarda takılarak onlardan biri gibiymiş davranmak gerekmektedir. Başarıya ulaşmanın yolunu sağlayacak temaslar için “konsomasyondan konsomasyona koşmak,” büyük adamların” bulunduğu mekânlara gitmek, bolca para saçmak gerekmektedir

Bedri bu görevi seve seve üzerine alır. Bu nedenle gecenin ilerleyen saatlerinde pavyonlarda, sırf hava olsun diye konsomatrislerin masasına şampanyalar ve çiçekler yollamakta, tuttuğu metreslerle vaktini geçirmektedir. Görünüşte, bunları yapmaktaki tek gayesi bürokratların işlerini çözmeleri için bu mekânlarda bulunarak onlar gibi davranmak gerektiğini düşünmesidir. Böylece Bedri, yapılması gereken bu türden işleri kendisinin yapacağını, diğerlerinin büroyla ilgilenmesi gerektiğini söylemesiyle günlük işleri Liman ve Sabri üzerine yıkmıştır. Bu süreçte Bedri'nin "büyük adamlara" yedirdiği paralar ve edindiği borçların birikmesi ortaklar üzerinde büyük yük oluşturmaya başlamıştır. Büroya gelen başvuruların sayısının artması ve ölçüm yapılacak biçimsiz Zeytinburnu evlerinin, hâlihazır planlarının çıkartılması gibi işlerin çoğalmasında onları Türkiye'deki diğer işverenler gibi üniversite öğrencilerini bu yolda kullanmaya sevk etmiştir. Sayısız öğrenciyi bu yolda kullanarak onlara büyük paralar kazanacakları ümidini aşılayıp sonrasında da emeklerinin karşılığını vermemişlerdir. Bu noktada kötü niyetli işverenlerin iş hayatındaki ahlaki yaklaşımını aynen sergilediklerini görmekteyiz. İşlerin çığırından çıkması üç ortağı iyice vurdumduymazlığa itmeye başlamıştır. Artık alacaklılara karşı kaba kuvvetin uygulanması, Bedri'nin her gün pavyonlarda sabahlara kadar konsomatrislerle paralar yemesi, hiçbir etik değere saygı göstermemesi, işe geç gelmesi ile işler iyice çığırından çıkmıştır. Büroya gelen işlerin ilk başvuru ücretleri alınsa da sonrasındaki ödemelerde insanlardan para almanın ne kadar zor olduğunu fark ederler. İnsanların kendi evlerinin tapusunu almak için bile para vermek istemedikleri görülmektedir.

Liman, kendi gözünden dinlediğimiz bu süreç sonunda, çok para kazanma hedefi ile çıktığı bu yolda işlerin gitgide daha fazla çıkmaza girmesi, giderek borç batağı içine girmeleri ve gençliğinin en güzel yıllarını bu yozlaşmış gecekondu mahallesinde geçiriyor olmasının verdiği rahatsızlıktan kurtulmanın yollarını aramaya girmiştir. Liman ve arkadaşlarının çıkış yollarından biri olarak gördüğü şekilde, yaşlı Ermeni kadın Araksi Jangoçyan'a ait arsalarla belediyenin, kamu kuruluşlarının ve binlerce insanın izinsiz gecekondu yapması sonucunda meydana gelen kadının mağduriyetinden kâr elde etme gayesi ile ona yardım etmeye başlamışlardır. İstimlâk bedellerini alarak bir kısmını "Araksi Yenge"ye verip bir kısmıyla da bu "izbe" mahalleden kurtulmanın hayaliyle bu yola koyulmuşlardır. Tabii bu süreçte karşılaştıkları gerçekler, yolsuzluk, siyasi partileşme, adam kayırma ve rüşvet süreci işleri daha da çözülemez hale büründürmüştür.

Tezyid-i bedel'in (kamulaştırma bedeli) bir kısmının alınma sürecinde yaşadıkları bile Liman'ı birçok noktada kendini, ortaklıklarını ve içerisine düştüğü acınası durumu sorgulamaya itmiş, psikolojisi gitgide çöküşe yönelmiştir. Bu alelâde yaşama tahammülsüzlük onu çıldırtmaya başlamıştır. İşgal edilen arsaların bedellini tam olarak karşılamasa da ilk planda hesaplarına yatırılan kamulaştırma bedelini Liman'ın başka işlerde kullanarak ilerletmesi, Bedri'nin de geri kalan parayı mahkeme yoluyla almak için hukuk yoluyla uğraşması şeklinde ikili bir yol çizmişlerdir. İkilinin dostluğu ve ortaklığı ellerine para geçmesi sonrasında farklı bir boyuta evrilmiştir. Liman'ın parayı alıp sıra kadem basma isteği olsa da bunu hemen yapamayacaktır. Ancak parayı Bedri'nin eline verdiği andan itibaren onun bunu saçıp savuracağını, hayaller içerisinde rüşvet olarak dağıtacağını, pavyonlarda ve sefih hayatında yiyeceğini çok iyi bilmektedir. Tüm bunların eşliğinde aleladelinin çığır noktası gelmiştir. Davet edildikleri bir toplu yemekte her şey değişmiştir. Liman'ın tüm bu zamana kadar yaşadıklarının getirdiği birikimle sakinliğini bozması sonucunda o gece büyük hadiseler yaşanmış ve Bedri ile yolları ayrılmıştır. O gece Liman'ın yolu Asya ile kesişmiştir. Asya'nın onun varlığına ve benliğine farklı açıdan bakması Liman'ı uçurumun kıyısına götürecek kadar etkilemiş ve ona âşık etmiştir. Asya'yla karşılaşana kadarki dönemde koşa

koşa yaşadığı hayatını sevmediğini hatta ondan öğrendiğini, yaşamındaki kazanımların hiçbir işe yaramayan saçmalıklarla dolu olduğunu görmektedir ve yaşamaktan zevk almamaktadır. Asya yönetmen, oyuncu ve yazardır. Alelâde bir yaşam üzerine yazdığı oyunu ile Liman'ın en iyi bildiği alanda kalem oynatmaktadır. Liman bu konuyu ondan daha iyi bildiğini iddia eder. Bahse girerler. Aralarında geçen aşk, ihtiras ve rekabet ile Asya'nın küçümseyici tavrına karşın Liman'ın yazısını oyuna çevirme teklifi arasında çelişki ve çekişme farklı boyutlara evrilir. Liman, Asya'nın onu küçümsemesine ve alelâde hayatıyla dalga geçmesine tahammül edemeyerek ondan intikam almaya karar verir. Sahnede patlayacak silaha bir mermi koyar. Asya'nın alelâde yaşam üzerine yazdığı oyununun provasında Dante'den esinlenerek yazdığı “*Ve artık yaşam beş milyarlık kalabalıkta yaşanan bir sıradanlaşma ve soysuzlaşma manzumesinden başka bir şey olmayacaksa, Ne anlamı var hâlâ tenini, usunu hissetmenin? Ne anlamı var şu tabancadaki tek merminin seçimine riayet etmemenin?*” sözleri ile içerisinde tek mermi olan tabancayı şakağına dayayarak tetiği çekmiştir. Silah patlamış mıdır? Asya Ölmüş müdür? Liman ne olmuştur? Bu net olarak verilmez. Yazar beş farklı senaryo ile kitabın bitişini okura bırakmıştır. Beş farklı senaryo ile kitabın finalini seçmesini istemiştir.

3. İstanbul'un Kentleşme Serüveni ve Zeytinburnu

İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası Marshall Planı ve Truman Doktrini ile Batı çizgisine “yaklaşarak” tüketime dayalı politikalara ağırlık verilmesiyle birlikte, buldukları yerlerde “fırsatlara” ulaşmakta zorluk çektiklerini düşünen kitleler etkileri halen devam eden büyük bir göç dalgası başlatmışlardır. Köy-şehir göçü 1945-50 döneminde başlamış, 1960-1970 döneminde tepe değerine ulaşmıştı. Köylüler yoğun biçimde (%90) ülkenin beş büyük şehrine (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa Adana) göç etmişlerdi. Nüfussal dönüşüme bağlı olarak yoğunluğu artan köy-şehir göçü ile birlikte bu şehirlerin sosyal yapılarında öngörülemeyen değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişim, göçmenlerin varış noktasında kendilerine özgü çalışma biçimi (marjinal sektör) yaratması ve barınma sorununu gecekondular mekânı bağlamında çözümlenmesi anlamlı bulunmuştur. Ülkemizde yapılan iç göç çalışmalarında bunlar ortaya konulmuştur. (Peker, 2019:41)

İstanbul, özellikle 1950'lerden sonra girdiği hızlı büyüme süreci içerisinde, yer yer planlı olmakla beraber, büyük oranda yasa dışı yapılaşmalarla şekillenen bir gelişme göstermiştir. İstanbul'un yasa dışı ve kontrolsüz gelişmesi temelde; kentin çekim gücünün ülke ve bölge ölçekli politikalarla dengelenememesine dayanmaktadır. İstanbul üzerinde oluşan aşırı talebin yerel yönetimlerce de karşılanamaması, kentin kontrolsüz bir biçimde büyümesi sonucunu doğurmuştur. Sürdürülebilir ve planlı gelişmenin önündeki en önemli engel olarak görülen söz konusu süreç bugün de devam etmekte olup İstanbul'u şekillendiren dinamiklerde etkin rol almaktadır. İstanbul'un kentleşme sürecindeki can çekişmesini “plansız planlamanın” aslında iktidarların kumandası eşliğinde düşünülmeden yapıldığını mevcut İstanbul üzerinden okumak mümkündür. Bu bağlamda, Alelâdelik Çağı romanında Taksim, Beyoğlu gibi semtler eğlence ve kültür mekânları ile dolarak entelektüel kesim ile üst gelir grubunun takıldığı kent parçaları olarak, Zeytinburnu gibi o dönemde oldukça uzak sayılan yerler ise göç eden insanların yerleştiği estetik değer taşımayan semtler olarak anlatılmaktadır.

Romanın ana mekânı olarak belirtilen Zeytinburnu, ilçe olmadan önce Fatih'e bağlı bir mahalle idi. Yoğun göç alması ve nüfusunun çok fazla artması onu İstanbul'un ilçesi olmaya mecbur bırakmıştır. Yoğun göç almasındaki ana etken İstanbul'un iş imkânları açısından iyi bir bölgesinde yer almasıdır. Köyden kente göç on yıllar boyunca sürmüştür. Göç ile gelenlerin barınma ihtiyaçlarının sağlanması gerekmektedir. Göçle beraber gelen kitleler

merkez alanlarda geçici konutlarını yapamazlardı. İş alanlarına yakın, daha atıl daha değersiz bir bölge olmalıydı burası. Bu açıdan oldukça elverişli olan Zeytinburnu, geçim kaynaklarından olan deri fabrikalarının ve tekstil atölyelerinin çokluğu dolayısıyla iş imkânı açısından cazip bir ilçe haline dönüşmüştür. İlçe birçok farklı etnik topluluğun göç etmesi ile oluşmuştur. Yazar kitapta birçok etnik grubun bir arada yaşıyor olmasına bilhassa değinmiştir. Ezanın okunması ile tüm mahalle halkının işini, gücünü bırakarak Arnavutlar'dan, Yugoslavyalılar'dan, Bulgaristanlılar'dan, Yunanistanlılar'dan, Anadolu lular'dan oluşan karma bir cemaat halinde caminin yolunu tutması o döneme ve o mahalleye ait sosyal yapıyı göstermektedir.

Artan nüfus ve barınma ihtiyacı, gecekondulaşmanın plansız oluşu, belediye başkanlarının kendi çıkarlarına göre planlamalar yapması ve diğer sosyo-ekonomik oluşumlarla beraber Zeytinburnu problemler silsilesine neden olmuştur. Bunların tamamının çözüleceğini düşünerek deprem bölgesi oluşunun da verdiği etki ile başlanan kentsel dönüşüm sonucunda ise ilçenin akıl almaz yüksek katlı yapılarla kaplandığını görmekteyiz. Günümüzde hâlâ devam eden bu kentsel dönüşüm rant ekonomisi haline gelmiştir.

Göçle beraber gelen yoksul aileler, mülkiyeti kendilerine ait olmayan araziler üzerinde, barınma ihtiyaçlarını sağlamak için, kendi güç ve olanaklarıyla inşa ettikleri tek katlı, “geçici” konutlar oluşturmuşlardır. Al-elâdelik Çağı romanında plato işte bu bölgelerdir. Göç eden yeni sosyal katmanların kentin içinde konumlandığı yerler ve kaldıkları mekânlar, karmaşanın hâkim olduğu, kozmopolitliği bünyesinde barındıran Zeytinburnu gibi gecekondu semtleridir.

4. Al-elâdelik Çağı’nda Mimarlık ve Meslek Etiği

Mimarlık ve mesleğin etik yaklaşımının söz konusu yıllarda nasıl olduğunu ve günümüzde bu meslekte nasıl bu duruma geldiğimize dair soruların cevaplarını bulduğumuz romanda, yazarın kaleminden anlatılanları incelemeyen önce bazı temel noktalara değinerek ilerlememiz gerekmektedir. Öncelik olarak etik ve ahlak üzerine söylemler ve davranışlardan söz etmek gerekmektedir. Etik Nedir? Etik ve Ahlak kavramları arasındaki fark nedir?

Etik, teriminin birçok tanımlaması vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz; Antik Yunan’dan günümüze etik kavramı felsefi bir akım olarak şekillene gelmiştir. Aristoteles’in temellendirdiği etik, mutluluğu esas alır ve mutluluğu da erdeme bağlar. Ahlak felsefesi olarak da adlandırılan etik, “iyi nedir?” veya “ne yapmalıyız?” gibi sorulara cevap arayan felsefe dalı olarak da bilinir (Bozan, 2019:344).

Etik, toplumda geçerli olan genel davranış standartlarından başka, belli bir mesleğe ilişkin olarak bir işin, kurumun veya bir grubun standartlarıdır. Belli bir mesleğe girmiş olan kişiler, o mesleğe ait olan belirli etik standartları da üstlenmelidirler (Sam, 2010: 11).

TDK sözlüğünde etik, “Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” olarak ifade edilmektedir. Etik sıfat olarak kullanıldığında ise “ahlakî veya ahlakî olan” anlamı vermektedir. Etik, çalışma hayatımızda kararlar alırken ve uygulama yaparken, belirli değerlere bağlı kalınarak hareket edilen bir ilkeler ve teamüller sürecidir. Bu süreç bütün etkinliklerde neyin yapıлып, neyin yapılmayacağını, bilinmesini ve uygulanmasını ifade eder (Aydın ve diğerleri, 2004:113; Özcan, 2010:3).

Etik kavramı üzerine getirilen tanımların odağındaki temel konu bireyin bütün davranış ve eylemlerin özünün araştırılmasıdır. Bireyin eylemlerinin nedenleri üzerinde ahlaki açıdan değerli kılanın veya değersiz kılanın ne olduğu üzerine felsefi araştırmalar yapılmasıdır.

Ahlâk sözcüğü ise, Latince “*mos-moralites*”, İngilizce “*moral- morality*” kelimesi karşılığı olup “ahlâklı, ahlâk kurallarına uyan” anlamında kullanılmaktadır. Her iki sözcüğün karşılığında Türkçe’de kullandığımız “ahlâk” kelimesi ise Arapça’ da “*hulk*” kökünden gelmekte ve gelenek, görenek ve alışkanlık anlamlarını ifade etmektedir (Ülgen ve Mirze, 2004:440).

Ahlâk kavramını, bireyin vicdanıyla beraber yer aldığı aldığı, toplumdan topluma değişen daha öznel eylemler olarak tanımlamak mümkündür. Etik ve ahlâk kavramı günlük yaşantımızda aynı anlamı taşıyormuşçasına kullanılmaktadır. Fakat bu iki kavram yukarıda da belirtildiği üzere kapsam alanlarında farklılıklar göstermektedir. Bireyin pratikte yaptığı eylemler, ahlâk ve ahlâk kavramı üzerinden, doğru veya yanlış kavramını; nedenlerinin irdelenmesi ise etik kavramını oluşturmaktadır.

Ahlâk, bir toplumun en genel standartlarını içerir. Bu standartlar, bireylerin meslekî veya kurumsal rollerinden bağımsız olarak, toplumun tümü için geçerlidir. Ahlâk standartları doğru ve yanlış, iyi ve kötü, erdemlilik ve erdemsizlik, âdil ve âdil olmayan arasında ayırım yapar. Pek çok yazar, ahlâkî görevlerin ve yükümlülüklerin diğer yükümlülüklerden daha üstün geldiğine inanmaktadır: Eğer yalan söylememek gibi ahlâkî bir görevim varsa, o halde işim yalan söylememi gerektirse bile yalan söylememeliyim. Ahlâk standartları, çoğu kişinin çocukluğunda öğrendiği kuralları içerir; örneğin, “yalan söyleme, aldatma, çalma, başkalarına zarar verme” gibi. Etik, genel davranış standartları değil, toplumdaki belirli bir mesleğin, işin, kurumun veya grubun standartlarıdır. Meslek etiği, meslekleri veya görevleri olan insanlara uygulanan davranış standartlarıdır. Bir mesleğe giren kişi, etik yükümlülükleri üzerine alır, ancak bu kişinin tavırları belirli bir standarda uyduğunda gerçekleşebilecek değerli iş ve hizmetler için toplum ona güvenir. Etik yükümlülüklerini yerine getiremeyen profesyoneller, bu güveni kötüye kullanmış olmaktadır” (Karakoç, 2012: 92).

Mesleki etik kavramı, bireylerin mesleki faaliyetlerini gerçekleştirirken hem topluma karşı hem de meslektaşlarına yönelik yapılan davranışlar üzerine düzenlemeyi içermektedir. Hikmet Temel Akarsu’nun mimarlık meslek etiği üzerine tespitlerini içeren “Alelâdelik Çağı” kitabı, günümüzde birçok meslektaşın hâlâ yapmaya devam ettiği olumsuz etik yaklaşımları gerçek bir yaşam kesitinde ele almaktadır. Romanın olay örgüsü içerisinde bahsettiği yaklaşımları önlememiz için ana etmenlerden başlamanız gerekmektedir. Mimarlık, evrensel bir meslek olmakla beraber insanoğlu ile var olan, insanların eylemlerini sürdürebilmesi için gerekli mekânları inşaat etme sanatıdır. 19. yy ile beraber mimarlık devlet tarafından yetkilendirilerek bir meslek koduna dönüştürülmüştür. Meslek kodunun oluşturulmasıyla Türkiye’de TBOMM tarafından yürürlükte olan mühendis ve mimarların mesleki faaliyetleri sırasında göz önünde bulundurması gereken değerler üzerine Mimarlık Alanında Deontolojik (Mesleki Etik) Kodları yönetmeliği çıkarılmıştır. Yönetmeliğin kapsadığı maddeleri sadece başlıklarından incelememiz bile Türkiye’de mesleki faaliyet sırasında doğan problemleri gözler önüne sermektedir. Yönetmelik her bireyin ahlaki değerlerini kapsayan maddeler içerse de gerçek dünyaya döndüğümüzde bunun uygulamada sifıra yakın seviyede olduğunu görmekteyiz. Bu durumun tek suçlusu olarak mimar ve mühendisler olarak görülemez elbette. Günümüzde mimarlık asıl görevinden uzaklaşmakta devlet ve sermaye sistemine hizmet ederek, ticari amaçlar uğruna kullanılmaktadır.

Alelâdelik Çağı romanında yazar, mesleki etiğe yaklaşımını üniversite hayatı bittikten sonra mesleğe başladığı andan itibaren anlatmaya başlıyor. Liman, okulu bitirip gönülsüzce inşaat mühendisi olarak hayata atılmıştır. Geçinme ve ayakta kalma çabası içerisinde kurulan işyeri (Yeminli büro) bizlere iktidarların oy elde çabası içerisinde politik propagandası haline gelen

imar affıyla, mesleğe girmiş bireyin etik açıdan kimlere karşı sorumlu olduğunu ilk adımda sorgulatmaya başlatmaktadır. Söz konusu meslek gruplarının, etik olarak topluma karşı sorumluluğa sahip, toplum yararı göz önüne alarak mesleği icra etmeleri gerekmektedir.

Ücretlilerin haklarının korunması, çalışanların mesleki gelişimlerinin desteklenmesi, onlara doğru ücretler verilmesi, emeklerini doğru referanslı bir şekilde işlerinin altına yazmak sorumluluğu gibi pek çok ilişki henüz şu anda sadece büro sahibi mimar-mühendisle ücretli çalışan mimar-mühendis arasındaki gönüllü ilişkiye bağlanmış durumdadır. Oysa bunların etik bir duyarlılıktan çıkarak bir yaptırım seviyesine getirilmesi, meslek alanının bu anlamda bir yaptırıma tabi tutulması mümkündür. Fakat pratikte bunlar uygulanmamaktadır.

5. Göç ve Kent Yoksulları

Kitapta olay seyrinin geçtiği yer, yoğun göç sonucu çarpık yapılaşmanın meydana geldiği, bozuk kentleşmenin tüm yansımalarını gördüğümüz Zeytinburnu semti olarak betimlenmektedir. Romanda yer alan karakterler göçün getirisi olan zorunlu ötekileşmeyi okuyucuya hissettirmektedir. Romanın bir başka ilgi alanı da “Göç ve Kent Yoksulları”dır. Farklı nedenlerle göç eden insanların barınma ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Özellikle kentlere yeni gelenlerle mevcut halkın kaynaşmasında ciddi sorunlar yaşanmakta olduğunu görmekteyiz. Bir insanın kendi ülkesinde göçmen olması, istenmemesi, sevilmemesi son derece trajiktir. Bunun giderilmesi yönünde ekonomik ve sosyal tedbirlerin yanı sıra mekânsal düzenlemelerin de yapılması, yeni gelenlerin kent hayatına katılmalarına olanak verecek farklı ortamların yaratılması gerekmektedir. Mimari meslek etiği açısından ötekileşme yaratılmadan bireyin topluma kabulünün sağlanması gerekmektedir. Yazar burada meslek etiğinin bire bir nasıl meslek mensupları tarafından yok sayıldığını, buna yönelik çözüm getirmek yerine onlardan para elde etmek amacıyla hareket eden yeni mezun ve arayıştaki mimar ve mühendislerin neler yaptığını bizlere anlatmaktadır. Yeni kentli sınıfların göç ederek geldikleri bu yerlerde yaşadıkları evleri sahiplenebilmeleri için yapılması gereken işlerin karşılığı, söz konusu etik değerden yoksun yeni mezun mimar ve mühendisler için sadece paraya denk gelmektedir.

6. İstimlâk ve Rant

Kentlerdeki ve kıyılardaki arsa değer artışlarından sağlanan olağanüstü kazanç, buralardaki yapı haklarını artırabilenlere önemli avantajlar sağlamıştır. Bundan dolayı “Daha fazla imar hakkı sağlama becerisi” bir meslek etiği konusu olarak gündeme gelmiştir.

İnsanların doğaya verdiği zarar, yapılı çevrenin karşılaştığı sorunlar ve yaşam koşulları arasındaki uçurumlar, mimarların da geniş kitlelerin sorunları ile ilgilenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Serbest çalışan bir mimarın benimsediği meslek etiği ilkeleri, piyasada işi alma aşamasından başlayarak, işin sonuna kadar, onların tercihlerini ve davranışlarını etkiler. Keza ücretli olarak bir kurumda çalışan mimarlar da görevlerinin her aşamasında, meslek etiği anlamında tercih ve kararlarla karşı karşıya kalırlar. Mimarın yaşamını ve yaşam biçimini etkileyen en önemli tercih, işveren talepleri (ya da amirinin istekleri) ile toplum yararı arasında yapmak zorunda kaldığı tercihtir. İşte etik sorunlar burada ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle mimarın, üzerinde yapı tasarlayacağı alanın ve bu alan üzerinde tanınan imar haklarının nasıl elde edildiğine bakması önemli bir ahlâkî sorumluluktur. Eğer burada yasalara, kurallara, toplum yararına aykırı bir durum varsa ve mimar bunu bile bile projesini yapıyorsa doğru olmayan, ahlâkî açıdan yanlış bir davranış içindedir. İkincisi, kamu yapılarına ait mimari projelerin nasıl elde edileceğine ilişkin yıllardır bilinen ve uygulanan yöntemler vardır. Bu yöntemler uzun deneyimlerin sonucudur ve çoğu kez bunlara uyulması

yasal bir gerekliliktir. İktidarlar ya da işverenler yerleşmiş hukuka uymadan, pek çok konuda olduğu gibi mimar seçiminde ve proje elde etme yönteminde de kendi tercihleri doğrultusuna gidebilirler. Bu, hesabını seçmenlere ya da kullanıcıya verecekleri bir konudur. Ama böyle bir yöntemi kabullenerek görev üstlenen mimar, meslek ahlâkı açısından yine doğru olmayan bir konumdadır. Alelâdelik Çağı'nda tüm bu etik meselelere en olumsuz tercihlerle yaklaşılan, çürümüşlüğün had safhada olduğu bir dönemin romanını okuyoruz.

7. Mekân ve Kişi Tasvirleri

Alelâdelik Çağı romanında kahramanların eğlence mekânlarından birinde müteahhitlerle beraber yedikleri yemekteki kişilerin ve mekânın tasvirinde yazarın kullandığı dil bireylerin psikolojik ve sosyolojik sınıflandırmadaki konumlarını ve Türkiye'nin o dönemdeki sosyal yapısını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Erkek karakterlerdeki çürümeye kapılmışlık bir yana romanın çeşitli epizodlarında hep ikincil planda kalan kadının cezp edici ve baştan çıkarıcı bir cinsellik objesi olarak görülmesi ataerkil zihniyetin yaşamamızın her noktasına ne denli girdiğini göstermektedir. Yazar, mimarlık mesleğinin uygulama alanlarını bir sosyal çöküntü bölgesinde ele alırken Türkiye'deki sosyal ve sınıfsal ayırımın her alanda etkin olduğunu da keskin bir dille anlatmaktadır.

Sonuç

Sosyal motivasyonun temel unsurları: Geçinme, ayakta kalma çabası, ailenin daha iyi yaşaması, beslenmesi, sosyal hayattan kopmaması, kültürel etkinliklere katılması, çocuğun daha iyi okuyabilmesi için zorlanan ailelerin bütçesi vesairedir. Bu yaşam güdüsünü tehdit eden en büyük sorun: Her an yaşanabilecek olan işsizlik, yoksulluk, yoksunluk korkusudur. Kendisi ve ailesi için gelecek korkusu taşıyan bireyin, düzen karşısındaki çaresizliği ne yazık ki onu kolaylıkla rantın, çıkarıcılığın, sömürünün teknisyeni durumuna düşürebiliyor. İster kâr tutkusuyla olsun, ister beğenilme ve ayakta durma güdüsüyle olsun yapılanlarda bir terslik olduğu açıktır. Yapılanlar, birileri o şeyi yaptığı için vardır. Söz konusu bireylerden birisinin bunu yapmaması, reddetmesi ya da direnmesi, sonucu değilse bile kişiyi etkileyecek, onun insanileşme süreci de böyle başlayacaktır.

Hızlı değişimler nedeniyle değer yargıları giderek daha sık gözden geçirilmeye başlanmıştır. Değişimin hızı ve karmaşıklığı, oturmuş ilişkilere olanak vermediği için yeni kurallar sistemi de oluşturulamamaktadır. Kuralları çiğneyenler avantajlı duruma geçmektedir. Yüzyılların değer yargıları ile yeni oluşmakta olanların çatışması, hem her bir meslek mensubunun kendi vicdanında, hem de meslektaşlar arasında yaşanmaktadır. Benzer bir çatışma, meslek mensubu ile mesleğini uygularken işbirliği yaptığı ya da muhatap olduğu kişi ve kuruluşlar arasında da yaşanmaktadır.

Alelâdelik Çağı romanının içerisine yazarın Dostoyevski'den, Nietzsche'den, Goethe'den ve Dante'den esinlenerek metinlere yerleştirdiği söylemlerde roman kahramanının gözünden alelâde bir yaşama bakışı görmekteyiz. Başlangıçta da belirttiğimiz gibi yazarın varoluşsal sancılarını bu eserde romanın başkahramanı Liman üzerinden görmekteyiz. Liman'ın birinci bölümde okuduğumuz yaşam tercihleri, para, çıkar ve güncel kazanımlar uğruna akıp giden günlerin insanları bir kum saatinin tanecikleri gibi nasıl tükenişe götürdüğünü gösteriyor. Günlük kolaycı kararlar sonucunda akıp giden ve savrulan bu yaşamların eriyişini izleyen okur bizzat günümüz yaşantısını ve kendinden bir şeyleri bulabilmektedir roman içerisinde.

Türkiye'nin modernleşirken değişen koşullarını ve bireyin yeni yönelişi olan popüler yaşam kültürüne kayışını yazar, Liman ve Asya karakterlerinin çatışmasında göstermektedir. Liman bir taşralıdır. Yazar, Asya karakteri üzerinden Liman'ın sürdürdüğü hayata eleştiri getirmiştir. Günümüzde insanlara verilen değer ölçütlerinin sadece paraya bağlı olmasının getirdiği sakıncaları, para ve kültür ilişkisinin yarattığı çarpık karakterlerin insanlığı nerelere götürdüğünü ve bu açmazın önlenemez bir şekilde çığ gibi büyümesinin yıkıcı sonuçlarını anlatmıştır. Hali hazırdaki çürümeden, insanlık ülküsünden, değerlerinden ve ideallerinden kopulmasından, genel ahlakî çöküşten ve sonuçtaki yansımalarından söz ederek bilhassa mimarlık mesleği bağlamında etik açısından yetkin bir drama örneği vermiştir.

KAYNAKÇA

Akarsu, H.T. (2000). *Alelâdelik Çağı*, İnkilâp Yayınevi, İstanbul.

Aydın, N. ve diğerleri, (2004). *Uluslararası İşletmecilik*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Bozan, M.(2019). “Mesleki Ahlaktan İş Etiğine; Kamuda Değerler Dönüşümü”, Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (20), 343-353.

Karakoç, Y. (2012). “Hukuk-Etik İlişkisi”, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, Prof. Dr. Adnan Güriz Anısına, “Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar – V” Sempozyumu, Hayrettin Ökçesiz, Gülriz Uygur ve Saim Üye (haz.), İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 91-95.

Özcan, Ş. (2010). *Etik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi*, Yayımlanmamış Ders Notu, SBE, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Peker, M. (2019). “Türkiye’de Göçün Değişen Yapısı”, Nüfus Bilim Dergisi, 41, 131-159.

Sam, R. (2010). *Siyasi Değer ve Siyasi Etik*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Ülgen, H. ve Mirze, S. K.(2004). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, s.35.